

Nemzeti értékek

A magyar értékek köre és azok feltérképezésének rendszere

A Nemzeti Értékpiramis rendszere

A hungarikummozgalom alapjai a hungarikumpiramis elvében manifesztálódnak. Ez a jogi szabályozás nagy szellemisége és üzenete, amely az alulról építkezésről, a valódi társadalmi bázis kiépítéséről és megvalósításáról szól. Valójában a piramismélet kidolgozása után dőlt el a jogi szabályozás kialakításának iránya. A kettősség itt is megfigyelhető: dönthetett volna úgy is a kormányzat, hogy egy rövid előkészítő munka után összegyűjti azoknak az értékeknek a listáját – rajta elsősorban a hungarikumokkal –, amelyek az ország imázsának építése szempontjából nagyon fontosak. Ezt követően pedig ezeknek az értékeknek a jogi, szellemi alkotásokra vonatkozó szabályozását indítja el az Európai Unióban, hozzátevé egy marketing- és reklámkampányt az ország határain belül. Ez a „felülről építkezés” elve lett volna.

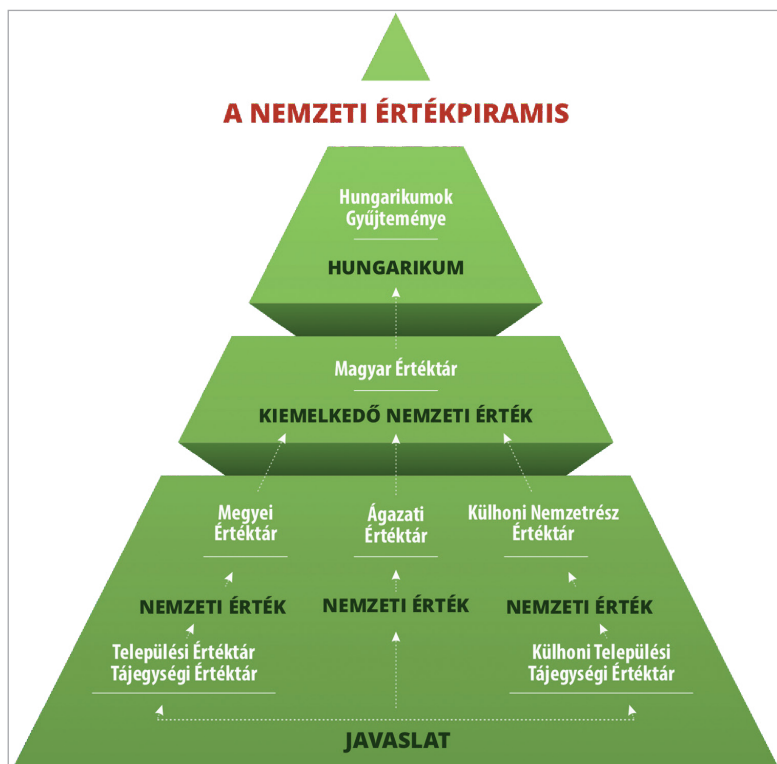
Szerencsére itt is egy másik elv érvényesült, mégpedig az „alulról jövő kezdeményezések” elve. Ez azt jelenti, hogy a legnagyobb figyelem a helyi értéktárak kiépítésére irányul. A helyi értéktárak tartalma adja a bázist, a biztos alapot a hungarikumpiramis számára. Szintén a társadalmazás megvalósítását jelenti a megyei értéktárak létrejötte. Fontos szempont, hogy a megyei közösségek mindegyike már az első pillanatban csatlakozott a hungarikummozgalom megvalósításához.

Vannak olyan értékek, amelyek nem köthetők egy településhez, vagy nem csak egy közösség számára jelentenek értéket. Ezeket összefoglaló néven különleges szakmai tulajdonságokkal rendelkező értékeknek hívhatjuk. A törvényalkotó szándéka szerint ezek kerülhetnek az ágazati értéktárakba. Az ágazati értéktárak felügyelete és kialakítása a minisztériumok feladata.

A hungarikumpiramis-elv magyarázata során is érdemes hangsúlyozni, hogy mekkora jelentősége van egy olyan törvénynek, amelynek gyakorlati érvényesülése során a magyar nemzet közösségének egysége megvalósulhat. Ez az elv azt jelenti, hogy bárhol a világon, ahol élnek magyar közösségek, és ápolnak, gondoznak értékeket, ezek a dolgok ugyanúgy az egységes magyar értéktár részévé válhatnak.

A tájegységi értéktár fogalom a nevét és a tartalmát illetően kicsit elválík egymástól. Eredetileg az volt a szándék, hogy a Kárpát-medence különböző földrajzi tájegységeihez kapcsolódóan több település együtt hozzon létre közös értéktárat. Ezt követően pedig a települések közösségei együtt vegyék leltárba az ott található különlegességeket és sajátosságokat. Az általános tapasztalat az, hogy úgy is létrejönnek tájegységi értéktárak, hogy a kettőnél több település nem földrajzi értelemben kötődik egymáshoz, hanem egy

több évtizedes gyakorlat alapján. Főleg kisebb települések keresik itt a közös együttműködés lehetőségét. Leginkább azok a települések, amelyek először azt gondolták: nekik egyedül, egyenként nincsenek olyan értékeik, amelyek dokumentálására létrehoznának helyi értéktárat, de egymással összefogva, közös értékeiket egy értéktárban jelenítenék meg.

1. ábra: Nemzeti Értékpíramis. A hungarikummá nyilvánítás alulról felfelé építkező, többlépcsős folyamat, amelyet bárki kezdeményezhet a megfelelő formanyomtatvány benyújtásával.

Forrás: Hogyan lehet valami hungarikum? Elérhető: www.hungarikum.hu/hu/content/hogyan-lehet-valami-hungarikum (A letöltés dátuma: 2018. 11. 26.)

Az alulról jövő kezdeményezések elve

A hungarikummozgalomban való részvétel első feltétele, hogy egy közösség létrehozza a helyi értéktárát, és a feltáró gyűjtőmunka eredményeként bármely értékkel és minőséggel rendelkező dolog bekerül a helyi értéktárba. Ez azt jelenti, hogy azon a településen az a dolog a tulajdonságai alapján, a közösség döntésének köszönhetően értéknek számít. A települési értéktár bizottság döntésével az érték minősítés megtörténik. Ám kiderülhet, hogy az az érték szintén a tulajdonságai alapján nemcsak azon a településen számít értéknek, hanem az egész megyében. Ekkor a települési értéktár bizottság

előterjesztése alapján a megyei értéktár bizottság elé kerül a javaslat, és pozitív elbírálás esetén bekerül a megyei értéktárba. Ám kiderülhet arról a dologról, hogy nemcsak az adott település, nemcsak az adott megye, hanem egész Magyarország számára értéket jelent. Ekkor a megyei értéktár bizottság részéről immár a Hungarikum Bizottság elé érkezik a javaslat, és az adott települési érték bekerülhet a kiemelkedő nemzeti értékek sorába, a Magyar Értéktárba. Sőt, ha még az adott értékkel a világon bennünket, a magyar nemzet közösségét is azonosítják, akkor egy újabb döntés után a Hungarikumok Gyűjteménye soraiba is felvehetik.

Nagyon fontos, hogy a hungarikumpiramison belül nem alul vannak a harmadosztályú értékek, felette a másodosztályúak, és kizárólag a piramis csúcsán, a Hungarikumok Gyűjteményében lennének első osztályú értékek. Ilyen rendezőelv nem vezérelt senkit a szabályozás megvalósítása során. A kérdés az, hogy az adott érték bekerül-e a piramison belülre, mondja-e rá azt egy közösség, hogy számára értéket jelent. Ha igen, akkor a piramison belülre kerül, és a tulajdonságainak megfelelően megtalálhatja a helyét a rendszeren belül. Ha nem, akkor az a dolog nem kerülhet egyetlen értéktárba sem.

A hungarikum törvényi szabályozása és a köré épült mozgalom nagy lehetőség minden közösség számára. Nagyon kevés olyan jogi szabályozás van, amely ekkora mozgásteret biztosítana a jog alkalmazóinak. Ebben az esetben az az elv valósul meg, hogy minden közösség a tényleges kialakítója lehessen a saját értéktárának. Ugyanakkor ez a lehetőség nagy felelősséggel is jár. Hiszen ezzel a felhatalmazással bárki visszaélhet. Értéktelen dolgok is bekerülhetnek az értéktárba. A jogi szabályozás alkalmazása során nagyon fontos elv a közösségek felelősségérzetének tényleges érvényesülése.

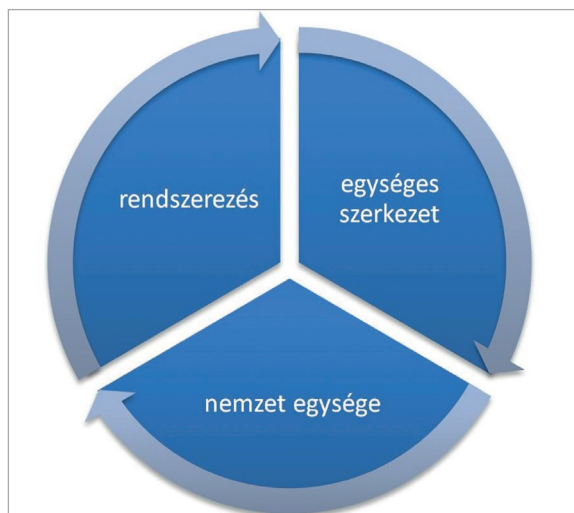
A mozgalom jogszabályi háttere

A törvény célja, feladata, egyedisége

A 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról kialakítása és létrehozása során az volt a cél, hogy egy olyan jogi szabályozás jöjjön létre, amely csak keretet ad a megvalósításhoz. Az volt az elv, hogy ne legyenek szigorú szabályok, ne legyenek olyan előírások, amelyek teljesen formalizálják az értéktárak kialakítását. Az volt a cél, hogy ez a törvény „csak” segítse a végrehajtókat. Ennek a megvalósításában sokat segített az elhúzódozó előkészítés időszaka. Nagyon sok fórum, találkozó jött létre a törvényjavaslat társadalmi vitájában. Ezeknek a beszélgetéseknek a felhasználásával körvonalazódtak a törvény igazi üzenetei. Már az előkészítő szakaszban kialakult a törvényt támogatók „baráti köre”, polgármesterek, önkormányzati és országgyűlési képviselők, helytörténettel foglalkozó szakemberek, civil szervezetek tagjai, vezetői. Igazi véleményformálók lettek belőlük, és a véleményeik jelentős része beépült a jogi szabályozásba. Ennek a haszna most nagyon érvényesül a megvalósítás időszakában. Ennek is köszönhető, hogy viszonylag rövid idő alatt elfogadott lett ez a teljesen új szabályozási forma, és aki rátalált a helyi értéktárak kialakításának sajátosságaira, az nem bánta meg, hogy a hungarikummozgalom részesévé vált.

A törvény preambulumaának üzenete

A bevezető három fontos üzenetet tartalmaz. Az első a rendszerezés üzenete. Ez azt jelenti, hogy ez a törvény azért született, hogy a nemzeti értékek újbóli számbavétele elkezdődjön, és ahhoz ez a jogi szabályozás keretet adjon. A második üzenet az egységes szerkezetet erősíti. Ennek az a jelentősége, hogy a törvényi keretek között a nemzeti értékek összegyűjtése, osztályozása a hungarikumpiramis-rendszeren belül, a különböző szinteken, de egységesen valósul meg. A harmadik üzenet a nemzet egységét jelenti, tehát a magyar nemzethez tartozó közösségek területi határolás nélkül részt vehetnek a nemzeti értékek összegyűjtésében, dokumentálásában.

2. ábra: A hungarikumtörvény üzenetei: rendszerezés, egységes szerkezet, nemzet egysége

Forrás: a szerző szerkesztése

A törvény bevezetőjének szövege:

„Az Országgyűlés Magyarország Alaptörvényének P) cikke alapján a magyar nemzet egységétől vezérelve megállapítja, hogy

- a) a magyar nemzeti értékek, köztük a hungarikumok megőrzendő és egyedülálló értékek;
- b) az összetartozás, az egység és a nemzeti tudat erősítése érdekében nemzetünk értékeit össze kell gyűjteni, dokumentálni, az értékvédelem alapjául szolgáló dokumentációt a szigorú nyilvántartás és kutathatóság szabályai szerint meg kell őrizni, az értékeket pedig ápolni, védelmezni és támogatni kell;
- c) örökségünket, a magyar kultúra évezredek értékeit, a magyarság szellemi és anyagi alkotásait, ember alkotta és természet adta értékeit átfogó értéktárban kell összesíteni;

- d) a nemzeti értékeink védelme hozzájárul a nemzeti azonosságtudat kialakulásához és megszilárdításához;
- e) nemzeti értékeink széles körű hazai és külföldi bemutatása, megismertetése nyelvi, szellemi, kulturális, gazdasági teljesítményünk, természeti és épített értékeink elismertetése, valamint a nemzeti arculat erősítése egyaránt kiemelkedő jelentőségű.

Az Országgyűlés kinyilvánítja, hogy a nemzeti értékeket az egyetemes értékek részének tekintti, amely értékek a magyarság múltjának, jelenének és jövőjének dinamikus fejlődő tárháza, az értékalapú nemzeti összefogás alapja.

A nemzeti értékek tárházát gazdagítják a magyarországi együtt élő népek, az államalkotó tényezőként elismert nemzetiségek és az országhatáron túli, valamint szerte a világban élő, magukat magyarnak valló egyének, közösségek értékei.”

A végrehajtási rendelet szerkezete, tartalma

A hungarikummozgalom jogi szabályozása során két jogforrásban találhatók a rendelkezések. A törvény tartalmazza a fő kereteket, a legfontosabb szabályok leírását. A 2012-ben született jogszabály 2015-ös módosítása jelentősen átalakította a törvény szerkezetét. Számos korábbi rendelkezés kikerült a törvényből, és most már a rendeletben található meg. A most hatályos rendelet szerkezetének tartalma: a nemzeti értékek szakterületenkénti kategóriái, a települési, tájegységi és megyei értéktárak létrehozása és gondozása, a települési, tájegységi és megyei értéktárak működése, a külhoni települési, a külhoni tájegységi és a külhoni nemzetrész értéktár bizottság működése, az ágazati értéktárak létrehozása és működése, a felvételre javasolt értékek települési, tájegységi vagy megyei értéktárba történő felvétele, a Magyar Értéktárban nyilvántartott kiemelkedő nemzeti értékek, a nemzeti érték hungarikummá minősítése, a nyilvántartás és a közzététel szabályai.

A nemzeti értékek kategóriái

A törvényi utasítás alapján a végrehajtási rendelet rendelkezik arról, hogy a nemzeti értékek gyűjtése, azonosítása során ezeket milyen szakterületenkénti kategóriák szerint kell azonosítani. Az azonosítás kategóriái:

- „a) agrár- és élelmiszergazdaság: az agrárium szellemi termékei és tárgyi javai – beleértve az erdészet, halászat, vadászat és állategészségügy területét –, különösen a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek, a borászat, továbbá az állat- és növényfajták;
- b) egészség és életmód: a tudományos és népi megelőzés és gyógyászat, természetgyógyászat szellemi termékei és tárgyi javai, különösen a gyógyszerek, gyógynövények, gyógyhatású készítmények, gyógyvíz- és fürdőkultúra;
- c) épített környezet: a környezet tudatos építési munka eredményeként létrehozott, illetve elhatárolt épített (mesterséges) része, amely elsődlegesen az egyéni és közösségi

- lét feltételeinek megteremtését szolgálja; valamint az embert körülvevő környezet fenntartásához kapcsolódó szellemi termékek;
- d) ipari és műszaki megoldások: az ipari termelés – beleértve a kézműipart, kézművességet is – szellemi termékei és tárgyi javai, különösen az egyes technológiák, technikák, berendezés-, gép- és műszergyártás, műszaki eszközökkel végzett személy- és áruszállítás;
 - e) kulturális örökség: a kulturális örökség szellemi és tárgyi javai, különösen az irodalom, a tudomány, a népművészet és népi kézművesség, néprajz, filmművészet, iparművészet, képzőművészet, táncművészet és zeneművészet; továbbá a védett ingatlan értékei, különösen a nemzeti vagyon körébe tartozó, kiemelkedő értékű műemlékek és régészeti lelőhelyek, nemzeti és történelmi emlékhelyek, világörökségi helyszínek;
 - f) sport: a fizikai erőnlét és a szellemi teljesítőképesség megtartását, fejlesztését szolgáló, a szabadidő eltöltéseként kötetlenül vagy szervezett formában, illetve versenyszerűen végzett testedzés vagy szellemi sportágban kifejtett tevékenység, különösen a sportolói életművek és csúcsteljesítmények;
 - g) természeti környezet: az ember természetes környezetének tárgyi javai, különösen a fizikai és biológiai képződmények vagy képződménycsoportok, geológiai és geomorfológiai képződmények, természeti tájak, természeti területek, életközösségek és ökológiai rendszerek; valamint az embert körülvevő környezet fenntartásához kapcsolódó szellemi termékek;
 - h) turizmus és vendéglátás: a turizmus és a vendéglátás szellemi termékei és tárgyi javai, különösen a turisztikai attrakciók, szolgáltatások, a vendéglátó-ipari termékek, valamint a vendéglátás körébe tartozó étel- és italkészítési eljárások”.

A külhoni magyarság értéktárai az egységesség érdekében ugyanezeket a szakterületenkénti besorolásokat alkalmazhatják.

	agrár- és élelmiszer-gazdaság
	egészség és életmód
	épített környezet
	ipari és műszaki megoldások
	kulturális örökség
	sport
	természeti környezet

3. ábra: Szakterületi kategóriák

Forrás: a szerző szerkesztése

A települési értéktárak létrehozása adminisztratív teher vagy a közösségépítés egyik formája?

A gyakorlatban megmutatkozott, nem mindegy, hogy ki „olvassa” el a törvényt, ki az, aki a döntéshozatal előtt véleményezi a jogi szabályozást. Konkrét példák léteznek arra, hogy néhány település azért nem hozott létre értéktárat, mert a képviselőket arról tájékoztatták, hogy ez egy újabb adminisztrációs teher, hogy ez sok pénzbe kerül, nincs, aki a feladatokat megvalósítsa, különben is, ez egy önként vállalt feladat, és még pénz is adnak hozzá.

Aki végigolvassa a jogi szabályozást, az megerősödhet abban, hogy a legkevésbé sem lehet újabb bürokratikus adminisztrációs teherről beszélni. Az tény, hogy vannak feladatok az értéktár létrehozása során. A képviselő-testületnek legalább két döntést kell hoznia az értéktár megnyitásáról és a működést biztosító szervezeti forma kiválasztásáról. Kell egy szervezeti és működési szabályzat, amely alapján látszik, hogy milyen döntéshozatali eljárás szerint választják ki abban a közösségben az értékeket. A települési értéktár bizottságnak évente két alkalommal beszámolót kell készítenie a tevékenységéről. A törvény végrehajtási rendeletének mellékleteit ki kell tölteni ahhoz, hogy egy értéket regisztrálni lehessen immár hivatalosan is egy értéktárban. De ennyi az adminisztrációs „teher”, és nem több.

Ez a törvény nem a közigazgatási eljárások mintájára rendelkezik az értékek kiválasztásáról. Itt nincsenek jogvesztő határidők, nincs végleges elutasítás, ennek megfelelően nincs fellebbezési eljárás sem. Itt akkor jár el helyesen egy értéktár bizottság, ha nemcsak elbírálni szeretné a beérkezett javaslatokat, hanem részt vesz a döntések előkészítésében. Ha már a döntése előtt segít abban, hogy helyesen kitöltött, jól értelmezett, alapos és magas színvonalú előterjesztés szülessen. Akkor jár el helyesen a bizottság, ha nem „kioktatni” szeretné az előterjesztőt, hanem vele együtt, közösen jön létre az érték jelölése. A törvény létrehozása során az volt a cél, hogy az előterjesztő ne ügyfél legyen, az értéknek pedig végig legyen neve, és ne egy iktatószám legyen az azonosítója.

Nagyon sok olyan pozitív példa létezik a gyakorlatban, amelyek során a települések megváltoztatták korábbi döntésüket, és az első elutasító határozatukat visszavonva mégis létrehoztak települési értéktárat. A hungarikummozgalom kialakulásának első időszakában ezt akkor tették meg, ha kiderült, hogy valaki a döntéshozatal előtt „rosszul olvasta” a jogszabályt.

Milyen a jó előterjesztés?

A települési értékek kiválasztása során a dokumentálás alapfeltétele a törvény végrehajtási rendeletében található melléklet kitöltése, amely után egy dolog immár hivatalosan is az értéktárba választható. Ez egy nagyon egyszerű szerkezeti forma szerinti adatlap, jelentős része rövid idő alatt kitölthető, hiszen csak az előterjesztő beazonosítására szolgál. Ugyanakkor fontosak ezek az információk is, hiszen a későbbiek során ez a lap szolgálhat majd a szerkeszthető, könnyen kereshető digitális adatbázis alapjául.

Három fontos része van a mellékletnek. Az értékről szóló leírás, az indokolás az értéktárba való választásról, illetve a csatolt dokumentumok. Ha az a kérdés, hogy milyen a jó előterjesztés, arra a legrövidebb válasz, hogy informatív, és alkalmas arra, hogy a „mesziről jött ember” is megismerje azt a dolgot, felkeltve annak érdeklődését.

Az értékről szóló leírás mindig legyen alapos. Két- vagy hárommondatos előterjesztés nem elegendő. Mindig az legyen a fő szempont, hogy az ott élőkön kívül is, ha bárki elolvassa, az derüljön ki számára, hogy ez a dolog tényleg olyan tulajdonságokkal rendelkezik, amely alapján méltán kerül az értékek közé. Ugyanakkor nem elvárás, hogy tanulmányoszerű, hivatkozásokkal teletűzdelt előterjesztések készüljenek. Erre nincs is szükség, hiszen az előterjesztés igazi feladata a figyelem felkeltése, az érdeklődés megalapozása.

Fontos része az előterjesztésnek az indokolás, amely alapján ki kell derülnie, hogy az előterjesztő miért szeretné az értékek között látni azt a dolgot. Az a jó indokolás, amely szakmai és érzelmi alapokon nyugszik egyszerre. Ha ebből a részből kiderül, hogy a közösség számára fontos értékről van szó, ráadásul komoly minőségi tulajdonságokkal is rendelkezik. Fontos szempont, hogy külön indokolásnak kell készülnie akkor, ha egy dolgot a települési értéktárba választanak, és egy másiknak akkor, ha kiderül arról a dologról, hogy a települési értéktárból a megyei értéktárba is bekerülhet. Alapvető, hogy a két indoklás nem lehet azonos tartalmú, hiszen egészen más indokok alapján lehet egy dolog érték helyben, és más alapján választható a megye különleges tulajdonságú értékei közé.

Fontos szerep jut az előterjesztés során a mellékleteknek is. Egyrészt itt nyílik lehetőség az értékről már korábban született írások, dokumentumok bemutatására is, egyszerűen a hivatkozások megjelölésével, másrészt van lehetőség fotók és videóanyagok megjelölésére is. Legalább ekkora szerepe van a támogatónyilatkozatok és ajánlások csatolásának is. A települési értéktárba való bekerülés esetén ezek a támogatások azt mutatják meg, hogy nemcsak egy ember számára, nemcsak az előterjesztő számára fontos, hogy az a dolog értékke váljon, hanem azt is mutatja, hogy az egész közösség vagy annak egy jelentős része is támogatja mindezt. Adott esetben támogatja egy helyi civil szervezet, egy helytörténész, egy pedagógus, az egyház helyi képviselője is. Ezeknek az ajánlásoknak nincsen kötelezően előírt formulája, a tartalmuk miatt válnak fontossá.

A törvény fogalmi rendszere

A *nemzeti érték* fogalmának törvényi meghatározása: „A magyarság és a magyarországi államalkotó nemzetiségek tevékenységéhez, termelési kultúrájához, tudásához, hagyományaihoz, a magyar tájhoz és élővilághoz kapcsolódó, nemzetünk történelme, valamint a közelmúlt során felhalmozott és megőrzött minden szellemi és anyagi, természeti, közösségi érték vagy termék, illetve a tájhoz és élővilághoz kapcsolódó materiális vagy

immateriális javakat magába foglaló tájérték, amely tanúskodik egy emberi közösség és az adott terület történelmi kapcsolatáról.”¹

A települési érték, a települési értéktár

A települési értéktár fogalmi meghatározása: a települési önkormányzat területén fellelhető nemzeti értékek adatait tartalmazó gyűjtemény.

A legfontosabb tény, hogy a jogi szabályozás értelmében a települések kaptak lehetőséget arra, hogy települési értéktárat hozzanak létre. Ez egy önként vállalt feladat az önkormányzatok esetében, bármikor létrehozhatják. Ha korábban esetleg nemleges döntést hoztak, ezt határidő nélkül megváltoztathatják.

A helyi értéktárak létrehozása két döntésből áll. Egyrészt dönt a képviselő-testület, közgyűlés a helyi értéktár létrehozásáról, másrészt arról, hogy ezt milyen formában szeretné működtetni. A törvény nagyon megengedő, hiszen tulajdonképpen a közösségre bízta, hogy milyen formát választ ehhez. Igazából két nagy lehetőség áll fenn: vagy a képviselő-testületi szervezeti és működési szabályzat keretein belül hoznak létre egy bizottságot, vagy külön testületre bízzák a feladatot. Ha az első megoldás mellett döntenek, akkor is két megoldás létezik: vagy rábízzák a feladatot egy, már működő bizottságra – ilyenkor jöhet létre például az oktatási, ifjúsági, kulturális és értéktár bizottság –, vagy teljesen új bizottságot hoznak létre a települések, az adott település értéktár bizottságát, benne képviselőkkel, és ha ez lehetséges, külső szakértőkkel.

A másik út is számos lehetőséget rejt magában: létrehozhatnak olyan önálló értéktár bizottságot, amelynek bárki tagja lehet: a település polgármestere, képviselők, helytörténész, pedagógus, a helyi civil szervezet képviselője. Vagy ezzel a feladattal megbíznak egy helyi intézményt, civil szervezetet. Ilyenkor természetesen erre a feladatra külön szervezeti és működési szabályzatot kell létrehozni, szabályozni benne többek között azt, hogy ez a megbízás a képviselő-testulettől a döntés előkészítésére vonatkozik, vagy a tényleges döntéshozatalra is.

Talán az itt leírtakból is látszik, hogy igazából a közösségekre van bízva, hogy milyen formát választanak. Az volt az elsődleges cél ezzel, hogy a helyben szokásos legjobb formát lehessen kiválasztani. A gyakorlati tapasztalat azt mutatja, nincs jó és kevésbé jó megoldás, minden attól függ, hogy az egyes szervezetekben tevékenykedő emberek hogyan viszonyulnak a feladathoz. Ha szeretnék, hogy ez egy jól működő rendszer legyen, akkor bármelyik forma eredményes lehet.

Mi kerülhet a települési értéktárba?

A 2000-es évektől kezdve több közvélemény-kutatás született Magyarországon a hungarikumokról. A kérdezőbiztosok elsősorban arról faggatták az embereket, ők mit

¹ 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról.

választánának a hungarikumok és a kiemelkedő nemzeti értékek közé. Talán nem meglepő, hogy a válaszadók jelentős része azonnal az ételek, italok között keresgél: pálinka, bor, szalámi, kolbász, és még lehetne folytatni a sort.

Arra a kérdésre, hogy mi kerülhet a helyi értéktárba, az a legjobb válasz, hogy minden, amiről a közösség úgy dönt. Ez a törvény egyik legnagyobb vezérfonala. A települési és megyei értéktárak esetében a közösségek az igazi gazdái az értékek kiválasztásának. Ez egy nagy lehetőség és még nagyobb felelősség a közösségek előtt. Nincs hivatali kontroll a döntés előtt és után, csupán a lelkiismeret és a közösségük iránt érzett felelősség. A jelenlegi gyakorlat azt mutatja, hogy – kevés kivételtől eltekintve – felelősségteljes döntések születtek.

A törvény és a végrehajtási rendelet ad egyfajta útmutatást az értékek kiválasztásáról. A természeti értékek és épített örökségek kategóriájának tartalmát mindenki ismeri. Innen érkezik a jelölések döntő többsége is. Egyre népszerűbbek a helyi értéktárakban a különböző étel- és italkülönlegességek, szinte minden településnek van valami olyan különleges receptje, amely nem tévesztethető össze máséval.

A törvény előkészítése és létrehozása során fontos szempont volt, hogy ne csak a kézzelfogható értékek felszínre kerülésével épüljenek ki a települési értéktárak, hanem a szellemi alkotás nagyjai is kerüljenek előtérbe. Sok településnek van olyan szülöttje, akinek az életútja példa lehet a mostani generációk előtt is. Nagyon fontos: a törvény is tiltja, hogy ember önmagában az értéktár elemévé váljon, de azt nem tiltja, hogy ember életútja, egész élete át tartó tevékenysége, ha az méltó rá, a települési értéktár részévé váljon.

Ugyanígy a kiválasztottak közé kerülhet egy helyi rendezvénysorozat vagy egy hagyományörző közösség évtizedeken át végzett tevékenysége, amely alapján egy helyi jellegzetesség, egy hagyomány a mai napig fennmaradhatott. Ezek a példák is azt mutatják, hogy az értéktárba kerülhet minden olyan, értékkel és minőséggel rendelkező dolog, amiről a helyiek úgy döntenek.

A tájegységi értéktár különlegessége

A fogalom törvényi meghatározása: több szomszédos település, illetve földrajzi, történelmi vagy néprajzi szempontok alapján egységet alkotó tájegység területén fellelhető nemzeti értékek közül az adott Tájegységi Értéktár Bizottság által tájegységi értéknek nyilvánított értékek adatait tartalmazó gyűjtemény.

Általános tapasztalatként elmondható, hogy a törvényi szabályozás keretjellegét kihasználva nemcsak olyan települések hoztak létre tájegységi értéktárat, amelyek földrajzi vagy néprajzi szempontból alkottak vagy alkotnak egységet, hanem olyanok is, amelyek más tartalmú megállapodások alapján jelenleg is valamely közigazgatási vagy szociális területen végzenek együttes munkát.

Az ágazati értéktár egyedisége

Az ágazati értéktár fogalma: az egyes ágazatokért felelős miniszterek által azonosított nemzeti értékek adatainak gyűjteménye. Az ágazati értéktárak létrehozásáról és gondozásáról szólva, a törvény előírása szerint az egyes ágazatokért felelős miniszterek a kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló kormányrendelet alapján határozzák meg a feladatkörükbe tartozó, ágazati értéktárba foglalható nemzeti értékek körét. Mindezekről egy nyilvántartást vezetnek, amelyben az alábbi adatokat tüntetik fel:

- a) a nemzeti érték neve,
- b) a nemzeti érték nyilvántartásáról rendelkező jogszabály száma,
- c) a nemzeti értéket nyilvántartó adatbázis megnevezése.

A miniszterek kijelölik az ágazati értéktár adatainak megküldéséért felelős szervezeti egységet, és erről értesítik a Hungarikum Bizottság elnökét.

Értékfogalomtár

■ **A megyei érték, a megyei értéktár**

A megyei értéktár fogalmának törvényi meghatározása: a megye területén fellelhető nemzeti értékek közül a Megyei Értéktár Bizottság által megyei értékke nyilvánított értékek adatait tartalmazó gyűjtemény.

■ **A Magyar Értéktár**

A fogalom törvényi meghatározása: a nemzeti értékek köréből a Hungarikum Bizottság által kiemelkedő nemzeti értékke nyilvánított értékek gyűjteménye.

■ **A kiemelkedő nemzeti érték**

A fogalom törvényi meghatározása: olyan nemzeti érték, amely nemzeti szempontból meghatározó jelentőségű, a magyarságra jellemző és közismert, jelentősen öregbíti hírnevünket, növelheti megbecsülésünket az Európai Unióban és szerte a világon, továbbá hozzájárul új nemzedékek nemzeti hovatartozásának, magyarságtudatának kialakításához, megerősítéséhez.

■ **A hungarikum mint gyűjtőfogalom**

A hungarikum törvényi fogalma: gyűjtőfogalom, amely egységes osztályozási, besorolási és nyilvántartási rendszerben olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelöl, amely a magyarságra jellemző tulajdonságával, egyediségével, különlegességével és minőségével a magyarság csúcsteljesítménye.

■ **A Hungarikumok Gyűjteménye**

A fogalom törvényi meghatározása: a kiemelkedő nemzeti értékek köréből a Hungarikum Bizottság által hungarikummá nyilvánított nemzeti értékek gyűjteménye.

■ A Hungarikumok Gyűjteménye szerkezete, kategóriái

A törvényi szabályozás nyolc kategóriába sorolja a Hungarikum Bizottság döntése által hungarikummá nyilvánított értékeket. Ezek a kategóriák a következők: agrár- és élelmiszer-gazdaság, egészség és életmód, épített környezet, ipari és műszaki megoldások, kulturális örökség, sport, természeti környezet, turizmus és vendéglátás.

■ A Külhoni Nemzetrész Értéktár

A fogalom meghatározása: az országhatáron túl, egy adott ország területén élő magyarságra jellemző nemzeti értékek közül az adott Külhoni Nemzetrész Értéktár Bizottság által külhoni értékke nyilvánított értékek adatait tartalmazó gyűjtemény.

Mi a különbség a Magyar Értéktár és a Hungarikumok Gyűjteménye között?

Aki ismeri a hungarikumpiramis elméletét, annak talán feleslegesnek tűnhet ez a felvetés. Hiszen az alulról jövő kezdeményezések elve alapján a megyei értéktárból először a Magyar Értéktárba kerülhet bármilyen érték, és csak ezt követően válhat a Hungarikumok Gyűjteménye elemévé. Ugyanez az elv vonatkozik az ágazati értékekre is, itt is végig kell járni ezt az utat. Mindezek ellenére fontos a két értéktár közötti tartalmi különbségekre felhívni a figyelmet.

Lehet olyan téves gondolkodás az értékek kiválasztása során, hogy az egyetlen igazi cél a hungarikumok közé kerülés, minden más egyéb köztes állomás a piramison belül magában hordozza a „kudarcot”. Tehát ha valamely dolog „csak” a megyei értéktárig jut el, az nem értékelhető teljesítmény. Ez nem így van, a törvényi szabályozás létrehozása során nem volt ilyen elképzelés. Az eddigiekből is látszik, hogy az igazi választóvonal a hungarikumpiramis külső határa. Az a kérdés, hogy egy dologra bármely közösség azt mondja-e, hogy érték. Ha igen, akkor a piramison belülré kerül, és ott megtalálhatja méltó helyét.

Ennek alapján van különbség a Magyar Értéktár és a Hungarikumok Gyűjteménye megítélésében is. A Magyar Értéktár nem minden esetben a Hungarikumok Gyűjteményének „előszobája”. Az oda bekerülő dolgokból nem biztos, hogy hungarikum válik, és ez nem negatív folyamat. Lesz olyan érték, amelynek a kiemelkedő nemzeti értékek közé kerülés a „végállomást” jelenti. Ez az elmélet azért is fontos, mert az alulról építkezés eredményeként a megyei értéktárak tartalma kezd erősödni. Itt nagyon sok olyan dolog lehet, amelyeknek a kiemelkedő nemzeti értékek között van a helye.

A Hungarikum Bizottság

A Hungarikum Bizottság létrejötte, összetétele

A Hungarikum Bizottságot mint testületet a 2012. évi törvény hozta létre. A törvényi rendelkezés szerint tagjainak kiválasztása során törekedni kell arra, hogy a lehető

legmagasabb szakmai színvonal, a széles körű tapasztalat, valamint a legtöbb tudományterület képviseltetve legyen.

A Hungarikum Bizottságot a következő szervezetek, intézmények delegáltjai alkotják:

- a) az Országgyűlés által delegált négy fő,
- b) a MÁÉRT-en részt vevő külhoni szervezetek által delegált három fő,
- c) a nemzetpolitikáért felelős miniszter által delegált egy fő,
- d) az igazságügyért felelős miniszter által delegált egy fő,
- e) a helyi önkormányzatokért felelős miniszter által delegált egy fő,
- f) a kultúráért és az oktatásért felelős miniszter által együttesen delegált egy fő,
- g) az agrárpolitikáért felelős és a természetvédelemért felelős miniszter által együttesen delegált egy fő,
- h) a turizmusért felelős miniszter által delegált egy fő,
- i) az európai uniós források felhasználásáért és a kulturális örökség védelméért felelős miniszter által együttesen delegált egy fő,
- j) a külgazdasági ügyekért és a külpolitikáért felelős miniszter által együttesen delegált egy fő,
- k) az informatikáért felelős miniszter által delegált egy fő,
- l) a honvédelemért felelős miniszter által delegált egy fő,
- m) a Magyar Tudományos Akadémia elnöke által delegált egy fő,
- n) a Magyar Művészeti Akadémia elnöke által delegált egy fő,
- o) a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának elnöke által delegált egy fő.

További rendelkezés, hogy az Országgyűlés a mezőgazdasági ügyekért felelős bizottság javaslatára három – két kormánypárti és egy ellenzéki – tag, a nemzetiségeket képviselő bizottság javaslatára további egy tag delegálásáról dönt. A tagot az öt delegáló személy vagy szervezet a Hungarikum Bizottsági tagságából indokolás nélkül bármikor visszahívhatja, és helyére új tagot delegálhat.

Fontos szabály, hogy nem lehet a bizottság tagja az, akinek szellemi vagy termelőtevékenységével létrehozott produktuma nemzeti értéknek minősül, valamint, aki nemzeti érték kereskedelmi célú forgalmazásával kapcsolatos tevékenységet végez.

A törvény rendelkezése szerint a Hungarikum Bizottság elnöke az agrárpolitikáért felelős miniszter. A bizottság titkársági feladatait az agrárpolitikáért felelős miniszter által vezetett minisztérium látja el, titkárát határozatlan időtartamra a miniszter nevezi ki.

4. ábra: Ülészék a Hungarikum Bizottság

Forrás: Kovács Zoltán, FM Sajtóiroda

A Hungarikum Bizottság feladatai

A törvény széleskörűen és részletesen írja le a bizottság által kötelezően ellátandó feladatokat. Így ezek közé a következőket sorolja:

- összeállítja a Magyar Értéktárat;
- ha valamely megyében nem hoztak létre Megyei Értéktár Bizottságot, vagy ha a megyei önkormányzat nem bízott meg a megyei értékek azonosításával, a megyei értéktár létrehozatalával és annak gondozásával, valamint adatainak a Magyar Értéktárba történő megküldésével megyei szervezetet, úgy ellátja annak feladatait. Szerencsére erre nincs szükség, hiszen 2013-ban Magyarország minden megyéjében létrehozták az értéktár bizottságot;
- évente tájékoztatást ad az Országgyűlésnek a nemzeti értékek azonosításának és rendszerezésének helyzetéről, a nemzeti értékek fenntarthatóságáról és hasznosításáról, valamint a Hungarikum Bizottság működéséről;
- magyar és angol nyelvű internetes oldalt működtet, ahol megismerhető a Magyar Értéktár. A folyamatos fejlesztésnek köszönhetően manapság a www.hungarikum.hu elnevezésű honlap minden fontos információt tartalmaz a törvényi szabályozásról és a hungarikummozgalom történeteiről;
- gondoskodik róla, hogy a Magyar Értéktár a nemzetkép-stratégia szerves részét képezze;
- gondoskodik a közvélemény széles körű tájékoztatásáról a nemzeti értékek megismertetése érdekében;
- pályázatokat ír ki a nemzeti értékek és a kiemelkedő nemzeti értékek azonosítására, megőrzésére, fenntartására, fejlesztésére, megismertetésére, védelmére, a termékek hazai, külgazdasági szempontú és kultúrdiplomáciai hasznosítására vonatkozóan; valamint

- a törvény rendelkezéseinek való megfelelés szempontjából felülvizsgálja a Magyar Értéktár tartalmát;
- indokolt esetben e törvény rendelkezéseinek való megfelelés szempontjából felülvizsgálja a Hungarikumok Gyűjteménye tartalmát;
- összeállítja a Hungarikumok Gyűjteményét;
- véleményezi a hungarikumokkal kapcsolatos jogszabályok tervezetét;
- közzéteszi a Hungarikumok Gyűjteményét internetes honlapján;
- a Hungarikum Bizottság elnöke útján javaslatot tesz a Kormánynak a hungarikumok fenntarthatóságára és hasznosíthatóságára;
- az országhatáron túl fellelhető hungarikumok tekintetében az elnöke útján kapcsolatot tarthat az érintett külföldi állam szerveivel.

A döntés előkészítésének folyamata, a Hungarikum Bizottság döntéshozatali eljárása

A döntés-előkészítés folyamata

A Hungarikum Bizottság üléseit annak elnöke szükség szerint, de legalább félévente hívja össze, továbbá köteles összehívni a tagok kétharmadának írásbeli kezdeményezésére.

A magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény 16. §-a alapján a Hungarikum Bizottság munkáját szakmai ágazati bizottságok segítik. A Hungarikum Bizottság szakmai területenként szervezett testületei, amelyek véleményező, tanácsadó, javaslattevő, döntés-előkészítő szerepet töltenek be a Magyar Értéktár, valamint a Hungarikumok Gyűjteményének összeállításában. A szakbizottságok működésének rendjét a Szakbizottsági Alapszabály határozza meg, amelynek megfelelően 6 + 1 szakbizottság létrehozására került sor.

Az egyes szakbizottságok részterületei: agrár- és élelmiszergazdaság, egészség és életmód, ipari és műszaki megoldások, kulturális örökség, sport, turizmus és vendéglátás, természeti és épített környezet, és a +1: Hungarikum Védjegy Szakbizottság.

A Hungarikumok Gyűjteményébe és azt megelőzően a Magyar Értéktárba történő érték felterjesztésekor az ágazati szakbizottságok minden esetben megvizsgálják, mintegy elővéleményezik a szakterületükhöz tartozó beadványt. Határozati javaslat formájában szakvéleményt készítenek a Hungarikum Bizottság részére, amelyben támogatják vagy nem támogatják a felvételt. A Hungarikum Bizottság alapszabálya lehetővé teszi, hogy a bizottság feladatai ellátásához eseti jelleggel független szakértőket vehessen igénybe. Erről a bizottság bármely tagja vagy a titkár kezdeményezését követően az elnök dönt. A szakértőket tanácskozási joggal meghívhatják a Hungarikum Bizottság ülésére is.

A Hungarikum Bizottság döntéshozatali eljárása, a nemzeti érték hungarikummá minősítése

A jogszabályi rendelkezések szerint a Magyar Értéktárban nyilvántartott valamely nemzeti érték hungarikummá minősítését a törvény 12. §-a szerinti intézmények, szervezetek vagy

személyek a Hungarikum Bizottság elnökének címzett írásos javaslatban kezdeményezhetik. A javaslatot a végrehajtási rendelet 3. melléklet szerint kell elkészíteni, és elektronikus úton vagy postai út esetén elektronikus adathordozón mellékelve kell benyújtani.

A javaslatnak az alábbi adatokat, információkat kell tartalmaznia:

- javaslattevő adatait,
- a Hungarikumok Gyűjteményébe felvételre javasolt nemzeti érték adatait,
- a javasolt nemzeti érték fényképét vagy audiovizuális dokumentációját.

A javaslat beérkezését követően a Hungarikum Bizottság titkára a javaslatot a nemzeti érték kategóriája szerinti ágazati szakbizottsághoz utalja. Az ágazati szakbizottság megvizsgálja, hogy a javaslat megalapozott-e, és megfelel-e a jogszabályban foglalt feltételeknek. A hungarikummá minősítés folyamán van lehetőség hiánypótlásra. Alaki vagy tartalmi hiányosságok esetén a Hungarikum Bizottság titkára a javaslattevőt a hiányok pótlására hívja fel. Amennyiben a javaslattevő a hiánypótlásra való felhívásnak nem tesz eleget, illetve a hiányosság pótlásához szükséges idő figyelembevételével megállapított határidő meghosszabbítását sem kéri, a Hungarikum Bizottság titkára a javaslatot nem terjeszti a bizottság elé.

A döntés előkészítése során az ágazati szakbizottság javaslatot tesz a Hungarikum Bizottság részére arról, hogy a javaslat szerinti nemzeti érték alkalmas-e arra, hogy a Hungarikumok Gyűjteményébe bekerüljön. A javaslat tartalma nem köti a Hungarikum Bizottságot. Ez a testület az ágazati szakbizottság javaslatának figyelembevétele mellett önálló döntést hoz.

A javasolt nemzeti érték adatainak a Hungarikumok Gyűjteményébe való felvételéről a Hungarikum Bizottság a javaslatnak a Hungarikum Bizottság ülésének első napirendre tűzésétől számított 90 napon belül dönt, és arról a javaslattevőt írásban értesíti.

A külhoni nemzetrészértéktárak létrejötte, jogszabályi háttere

A törvény 2015. évi módosítása²

Ezen a területen jelentős változások történtek a törvény 2015. évi módosítása során. A Magyar Országgyűlés úgy döntött, a Magyar Állandó Értekezleten (MÁÉRT) részt vevő külhoni szervezetek a saját országukban önálló, úgynevezett külhoni nemzetrészértéktárat, annak működtetésére pedig önálló külhoni nemzetrészértéktár-bizottságot hozhatnak létre. A bizottság feladata: létrehozza a külhoni nemzetrészértéktárat, szervezi az országhatáron túl fellelhető nemzeti értékek azonosítását, dönt a nemzetrészértéktárba bekerülő nemzeti értékekről. A külhoni nemzetrészértéktárak a Nemzeti Értékpiramis rendszerében a megyei értéktárakkal azonos szinten helyezkednek el.

² 2015. évi LXXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény módosításáról.

A 2015-ös módosítások eredményeképpen arra is van lehetőség, hogy Magyarország jelenlegi határain túl települési és tájegységi, azaz közös települési értéktárak jöjjenek létre. A jogszabály rendelkezése szerint a MÁÉRT-en részt vevő külföldi szervezet által támogatott önkormányzat vagy jogi személy jogosult erre a feladatra. Fontos kitétel, hogy egy település esetében kizárólag egy települési értéktár, egy tájegység esetén kizárólag egy tájegységi értéktár hozható létre. A külföldi települési és tájegységi értéktárak a Nemzeti Értéktárrendszerben a települési és tájegységi értéktárakkal azonos szinten helyezkednek el.

A Külföldi Nemzetrészi Értéktárak célja, szerkezete, tartalma

A magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló törvény részletesen szabályozza a Magyarország jelenlegi határain túl létrehozandó értéktárak kialakítását. Az első fontos szabály, hogy egy nemzetrészi esetén a Hungarikum Bizottság kizárólag egy külföldi nemzetrésziértéktár működését veheti figyelembe. Az egyes nemzetrésziértéktárak feladatai: elsődlegesen szervezhetik az országhatáron túl fellelhető nemzeti értékek azonosítását, dönthetnek a külföldi nemzetrésziértéktárba bekerülő nemzeti értékről, létrehozhatják a külföldi nemzetrésziértéktárat.

A nemzetrésziértéktárak esetében is érvényesül az alulról jövő kezdeményezések elve. Alapvetően itt is a helyi közösségek feladata a nemzeti értékek összegyűjtésének megszervezése, de ennek elmaradása esetén a Hungarikum Bizottság is kaphat feladatot. A törvény előírása szerint, ha valamely nemzetrészi nem hoztak létre Külföldi Nemzetrészi Értéktár Bizottságot, a Hungarikum Bizottság elláthatja annak feladatait. A 2015-ös törvényi változás egyik legsarkalatosabb pontja, hogy immár van lehetőség a határon túl is helyi értéktárak kialakítására. A MÁÉRT-en részt vevő külföldi szervezet által támogatott önkormányzat vagy jogi személy (a továbbiakban: külföldi szervezet) saját országa vonatkozásában az országhatáron túl települési, illetve tájegységi értéktárat hozhat létre. A Hungarikum Bizottság egy település esetén kizárólag egy települési értéktár, egy tájegység esetén kizárólag egy tájegységi értéktár működését veheti figyelembe. A Települési vagy Tájegységi Értéktár Bizottságok feladata, hogy azonosíthatja és gondozhatja az adott település, illetve tájegység területén fellelhető nemzeti értékeket. Az összegyűjtött értékek adatait nyilvántartás céljából megküldheti a Hungarikum Bizottságnak és a területileg illetékes Külföldi Nemzetrészi Értéktár Bizottságnak.

Felhasznált jogforrások

2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról

2015. évi LXXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény módosításáról